

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Poruchy chování u dětí a podíl nefunkčnosti rodiny na nich

Diplomová práce

Autorka: Olga Schejbalová
Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ
Vedoucí práce: Mgr. Jiří Jošt, CSc.

UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA
Pedagogical fakulty
Department of Pedagogy and Psychology

**The relationship between conduct disorders and
dysfunctional family**

Thesis

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala (pod vedením vedoucího diplomové práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Žatci dne: 24. 4. 2009

.....

podpis autorky

Poděkování

Chtěla bych vyjádřit poděkování vedoucímu práce, panu Mgr. Jiřímu JOŠTOVI, CSc. Děkuji za ochotu, odborné vedení, poskytnutí cenných rad a připomínek při zpracování diplomové práce.

ANOTACE

Ve své diplomové práci se zabývám problematickým rodinným prostředím a jeho podílem na antisociálním chování dětí. Obsah práce je zde předkládán jako přehledová studie spíše z pohledu blízkých oborů – psychologie a psychiatrie.

Samotná diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část výzkumnou.

Teoretická část je věnována problematice výchovy a rodinného prostředí u nás. Zabývá se různými typy rodin, rizikovými faktory výchovy dětí a jejími následky. Dále je zde zahrnut přehled poruch chování.

Analýza dat získaných ve výzkumné části poskytuje informace o rozdílnosti chování a postojů dětí z nefunkčních rodin a rodin funkčních. Praktická část také obsahuje stanovení cílů a hypotéz, charakteristikou souboru, použité metody sběru dat a rozbor získaných informací.

ANNOTATION

In my dissertation I'm focusing on environment of problematic families and its role in antisocial behaviour of children. The content of this work is presentation as survey study from point of view of close fields such as psychology and psychiatry.

The dissertation itself is divided into theoretical part and research part.

The theoretical part is devoted to problems of bringing up and family environment in our country. It focuses on different types of families, risk factors of bringing up and its consequences. Further there is an overview of behavioral disorders included.

Analysis of data from the research gives an information about differences in behaviour and attitudes of children from dysfunctional and functional families. The practical part also contains setting of goals and hypothesis, characteristics, used methods of collecting data and analysis of gained informations.

OBSAH

1. HISTORIE	9
1. 1 Vývoj a význam koncepcí psychické deprivace.....	9
2. RODINA	12
2. 1 Co je to rodina?	12
2. 2 Funkce rodiny.....	12
2. 2. 1 Biologicky reprodukční funkce	13
2. 2. 2 Ekonomicko zabezpečovací funkce	13
2. 2. 3 Emocionální funkce.....	13
2. 2. 4 Socializačně výchovná funkce	13
2. 3 Rodina úplná a neúplná	14
2. 4 Členění rodinných poruch	14
2. 5 Typy rodin	16
2. 6 Osobnost dítěte a prostředí	17
2. 7 Psychické týrání dítěte	17
2. 7. 1 Dopady psychického týrání	18
3. PSYCHICKÁ DEPRIVACE A SUBDEPRIVACE	19
3. 1 Psychická deprivace	19
3. 2 Deprivace v rodině	19
3. 3 Zanedbanost dítěte.....	20
3. 4 Důsledky časné psychické deprivace	21
3. 5 Nejčastější projevy chování a sociálních vztahů deprivovaných dětí.....	21
3. 6 Psychická subdeprivace.....	21
3. 6. 1 Společenská závažnost psychické subdeprivace	22
4. PORUCHY CHOVÁNÍ	23
4. 1 Co je to porucha?.....	23
4. 1. 1 Lhaní.....	23
4. 1. 2 Záškoláctví	24

4. 1. 3 Útěky z domova	24
4. 2 Agresivní poruchy chování	25
4. 2. 1 Krádeže.....	25
4. 2. 2 Vandalismus	26
4. 3 Spravedlivé potrestání	26
5. EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ.....	27
5. 1 Cíle a hypotézy.....	27
5. 2 Použitá metoda sběru dat.....	27
5. 2. 1 Charakteristika souboru.....	27
5. 2. 2 Rozhovor	27
5. 2. 3 Anamnéza.....	28
5. 2. 4 Testové metody	28
5. 2. 5 Záznam odpovědí	28
5. 2. 6 Vyhodnocení dotazníku	29
5. 2. 7 Statistické zpracování.....	29
6. VÝSLEDKY ŠETŘENÍ A JEJICH ANALÝZA	30
7. DISKUSE	37
ZÁVĚR.....	38
SEZNAM LITERATURY	39
SEZNAM PŘÍLOH	41

1. HISTORIE

1. 1 Vývoj a význam koncepcí psychické deprivace

*„ V nalezinci se dítě stává smutným a mnohé tam smutné umírají! “
(ze záznamu deníku španělského biskupa 1760)*

O problematice duševního strádání se dovídáme už od starých kronikářů. Například u Salimbena z Parmy. Ve 13. století se dovídáme pověst o císaři Bedřichu II., který dával děti vychovávat chůvám a přikázal jim, aby děti kojily, koupaly a myly, ale vystříhaly se jakéhokoliv bližšího citového kontaktu. (laskání, mazlení). Předpokládal, že řeč, kterou tyto děti začnou mluvit, bude onou nejstarší a nejpůvodnější řečí lidstva. Jeho experiment se však nezdařil. Děti prý všechny zemřely, neboť podle starého kronikáře nemohly žít bez láskyplného přimlouvání a radostného výrazu tváře svých chův.

Tato problematika je spjata i s pohádkami, pověstmi, bájemi a výtvary dávné lidové tvořivosti. Na jedné straně vidíme zbožnění mateřské lásky, která nemůže být nikým a ničím nahrazena. Na druhé straně stojí idealizovaný obraz v podobě opuštěného dítěte, které žije mezi zvířaty, nebo i mezi zlými lidmi bez lásky, domova a citové opory a přece dorůstající ve spanilého jinocha či krásnou dívku povahově ušlechtilou. Příkladem jsou bratři Romulus a Remus vychovaní vlčicí (podle staré římské báje). Nebyli by schopni založit Řím, protože by se podobali spíše vlčím dětem (Matějček, Langmeier, 1974, s. 11).

Rozlišujeme přibližně čtyři charakteristické období spojené s touto problematikou:

1. období – „empirické“ (druhá polovina 19. století do třicátých let 20. století)

Jde spíše o hromadění zkušeností a poznatků. Zahrnuje pozorování dětských lékařů v nalezincích, dětských nemocnicích a jiných dětských ústavech. Důležitým podnětem zájmu o tuto věc byly následky první světové války a následně velké hospodářské krize na počátku třicátých let. Dochází k pokroku v lékařství a ten vede k důležitému poznatku, že u dětí vychovávaných v ústavech lze podstatně snížit úmrtnost a zabránit zhoubným epidemiím. A tyto děti ve srovnání s dětmi z rodin jsou méně odolné vůči nepříznivým vlivům a že se vyvíjejí opožděně a nerovnoměrně (Matějček, Langmeier, 1974, s. 12-13).

2. období – „alarmující“ (třicátá léta a čtyřicátá léta 20. století)

Počátečním mezníkem jsou práce tzv. vídeňské školy Ch. Bühlerové, která zkoumala duševní vývoj dětí za různých nepříznivých životních podmínek. H. Hetzerová se zabývala otázkou deprivace z několika hledisek: sledovala děti ze špatných sociálních a ekonomických poměrů, děti bez rodin a z rodin pěstounských a děti vychovávané v ústavěch. V tomto období je poprvé důkladněji řešena otázka psychického hospitalismu. V této době totiž podstatně vzrostl počet sociálních a zdravotních ústavů a byla rozpoznána lékařská závažnost ústavní výchovy.

Za druhé světové války byl bezpochyby mohutný rozvoj studií o strádajících dětech v první řadě podnícen početností opuštěných dětí a dětí v koncentračních táborech atd.

Pro studium psychických deprivací v dětství je mezníkem **Bowlbyho monografie** „Mateřská péče a duševní zdraví“ z roku 1951. *„Jsou zde shrnuty výsledky dosavadního zkoumání. Jeho závěry zní takto: dítě v útlém věku má být v ovzduší citové vřelosti a má být připoutáno k matce (nebo k náhradní mateřské osobě) intimním a trvalým citovým svazkem, které je pro oba zdrojem uspokojení a radosti. Situace, v níž dítě strádá nedostatkem takového citového pouta vede k řadě poruch duševního zdraví, které podle stupně a trvalosti takové deprivace jsou různě těžké a popřípadě nenapravitelné.“*

Bowlby vyzdvihoval hlavně těžké následky dlouhotrvající úplné deprivace, její dramatický průběh, trvalost a hluboký zásah do struktury osobnosti, což je následkem opožděného, (primitivního) bezcitného charakteru. (delikventních sklonů, psychózy) (Matějček, Langmeier, 1974, s. 14).

3. období „kritické“ (padesátá léta)

Po Bowlbyho monografii vznikly studie, které opravovaly poznatky z předchozího období. V předchozím období se za zdroj pokládá především život dítěte bez matky, nyní se ukazuje, že existuje celá řada jiných situací, za nichž může k deprivaci dojít. V předchozím období se deprivací poruchy jeví spíše jako nenapravitelné a prognóza byla takřka beznadějná. Novější studie hlásají po preventivních a terapeutických opatřeních. Poukazují na vybavenost dětských ústavů, jak hmotně tak personálně. A měly by se zabývat myšlenkou respektovat co nejvíce osobnost každého dítěte. Dále možnost zavést individuální psychoterapii (Matějček, Langmeier, 1974, s. 15).

4. období – „experimentálně teoretické“ (šedesátá léta)

Vyznačuje se prohloubeným studiem součinnosti mezi organismem a prostředím za podmínek deprivace. Po roce 1950 se rozvíjí experimentální psychologické bádání s orientací neurofyziologickou (G. Walter a další). Význam pro teoretické ujasnění těchto experimentů je značný, ale po klinické stránce ujasněn není (Matějček, Langmeier, 1974, s. 16-17).

2. RODINA

2. 1 Co je to rodina?

Rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v pradávnych dobách, kdy se ještě člověk nepodobal dnešnímu homo sapiens sapiens.

Co by nám však řeklo dítě samo, kdyby to dovedlo vyjádřit naší dospělou řečí? Ptáme se ho pomocí psychologických zkoušek, testy a psychologickým rozborem jeho vlastních spontánních nebo navozených projevů. Z toho vyplývá, že z hlediska dítěte nejsou vnější znaky rodiny příliš důležité. Další důležitý poznatek nám říká, že má-li se dítě vyvíjet po duševní a charakterové stránce v osobnost zdravou a společností užitečnou, potřebuje vyrůstat v prostředí stálém a citově příznivém, vřelém, přijímajícím. Na tom dítěti záleží především! A takovým prostředím by měla být především rodina.

Rodina však zdaleka není jedinou institucí, která se bude starat o prospěch, ochranu, výchovu a vzdělávání dítěte a která tedy bude mít rovněž vliv na utváření jeho osobnosti. Důležitou roli má i škola, hřiště, kamarádi, přátelé atd. Rodina má ale jedinečné a výsadní postavení v utváření osobnosti dítěte (Matějček, 1994, s. 15-17).

Rodina je pro dítě „svět v malém“. Tvoří jeho přirozenou společnost, dítě jejím členům by mělo důvěřovat, nemůže od rodiny „utéci“ a rodinné vlivy trvale působí na celý další život dítěte. Tyto vlivy nazýváme *výchova*.

(Kern, Mehlová, Nolz, Peter, Winterspergerová, 1999, s. 156).

2. 2 Funkce rodiny

„Dítě je citově vychovááno, i když si to rodiče třeba sami neuvědomují. Ne podle nějakého vypracovaného výchovného plánu, připraveným záměrně nějakou zvláštní výchovnou situací, ale prostě denním životem, kdy se chovají bezprostředně, upřímně – a citově“ (Matějček, 1986, s. 178).

Cílem rodiny je uspokojit potřeby a požadavky každého jejího člena, které jsou na ni jí a zároveň společností kladeny. Aby došlo k uspokojení těchto potřeb, musí rodina plnit alespoň základní funkce, které zabezpečují život člověka ve společnosti. Jak je vidět, řada funkcí rodiny se během doby postupně měnila a přetvářela.

Zdroj: Rodina, (http://209.85.135.104/search?q=cache:jCO-yTitXaIJ:sociologie.unas.cz/2003_2004/Rodina.doc+funkce+rodiny&hl=cs&ct=clnk&cd=1&gl=cz) ze dne 20.12.2008.

2. 2. 1 Biologicko - reprodukční funkce

Má zabezpečovat udržení života početím a porozením nového člověka. Vznikne-li nový jedinec, pak zde nachází svou genetickou výbavu. Nejde jen o to, přivést dítě na svět, ale také mu zabezpečit potřebné podmínky života a další jeho vývoj.

2. 2. 2 Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Vztahuje se na všechny členy rodiny. Dřív byla zvlášť důležitá výrobní složka. Dnes se stala rodina ve své převaze spotřební jednotkou, zcela závislou na výrobní činnosti společnosti. Rodina dále vytváří také hmotné zabezpečení (úklid, příprava stravy, domácí činnosti atd.). Zabezpečovací funkce by měla poskytovat svým členům životní jistoty.

2. 2. 3 Emocionální funkce

Emocionální funkce v rodině je vázána na plně rozvinutého člověka, zralého, odpovědného, pro něhož citový vztah není něčím chvilkovým, ale trvalou bází jistoty a citovým zázemím pro všechny její členy. Emocionalita je jedním z nejdůležitějších faktorů rodinného prostředí.

2. 2. 4 Socializačně výchovná funkce

Spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně, v jeho výchově, v jeho přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji a potřebách a požadavcích, jež je nutno včas, náležitým způsobem a s plným zaujetím pro ně uspokojovat, rozvíjet všechny jeho schopnosti a síly. Dále také prosazovat jeho nejlepší zájem a prospěch a ochraňovat před nepříznivými situacemi. Jejím těžištěm je podstatně prosazování a ochrana dětských práv (Dunovský, 1999, s. 92-93).

2. 3 Rodina úplná a neúplná

Pokud jeden rodič vychovává jedno či více dětí přičemž druhý rodič chybí, dle kritérií sčítání lidu „není hlášen k trvalému pobytu“, nazýváme to rodinou **neúplnou**. Jestliže je rodina v základní podobě tvořena rodiči a jejich dítětem či dětmi, pak se jedná o rodinu **úplnou**. (Matějček, 1986, s. 29). Dnes jsou však tyto rodiny v menšině. Běžnější jsou spíše rodiny s jedním rodičem. A vznikají tak **smíšené** rodiny, ve kterých rodiče již byli jednou sezdáni nebo měli již v minulém vztahu děti a přivádějí je do rodiny (Barker, 2007, s. 13). V posledních desetiletích silně vzrostl společenský význam tzv. drobných úchylek v mentálním vývoji dítěte. Dnes není takový problém slabomyslnost jako spíš lehký intelektový podprůměr. Není dnes takový problém klasická psychická deprivace u dětí vychovávaných v dětských domovech a jiných ústavech, nýbrž to, co bychom nejspíše nazvali „**citovou subdeprivací**“. Ta postihuje daleko větší procento dětí, je skrytá, těžko zachytitelná, ale tím ožehavější a nebezpečnější. Ohroženy jsou děti vyrůstající v rodinách jen formálně udržovaných, ale vnitřně rozpadlých, děti v rodinách jen konzumně zaměřených, děti nežádoucí a odmítané, odkázané kamsi na předposlední místo v hodnotovém žebříčku rodičů a děti žijící jen s jedním z rodičů místo se dvěma (Matějček, 1986, s. 31).

Rodina by měla plnit dvě základní funkce:

1) zajistit citové zázemí všem svým členům

2) připravit děti pro život v dané společnosti

K vývoji zdravé osobnosti potřebuje dítě nezbytně uspokojení základních psychických potřeb – stimulace, učení, jistoty, identity, životní perspektivy. Tyto složky závisí na vřelých citových vztazích, které by měla poskytovat právě rodina. Jestliže tyto složky nejsou u dětí rozvíjeny, jeví se tedy neúplná nebo rozpadlá jako společenství „**problematické**“ (Matějček, 1986, s. 32).

2. 4. Členění rodinných poruch

Příčin poruch je mnoho a jsou vázány na jednu, na několik nebo na všechny základní funkce. Nejvýznamnější je porucha funkce socializačně výchovná. (Dunovský, 1999, s. 102).

Rodiče se o dítě nemohou starat

Důvody spočívají někdy v nepříznivých podmínkách (přírodní podmínky, válka, bída, hladomor), hlavně je narušen celý rodinný systém nemocí, úmrtím, invaliditou apod. Dalším aspektem může být nepříznivý zdravotní stav dítěte, který mu zabraňuje žít doma. Nejde zde o nezájem rodičů, nýbrž o nepříznivé okolnosti spojené s rodinnou výchovou (Dunovský, 1999, s. 104).

Rodiče se neumějí či nedovedou starat o dítě

Jde zde o situace, kdy rodiče nejsou schopni zabezpečit dětem alespoň přiměřený vývoj a uspokojit jejich základní potřeby, a to buď proto, že jsou značně nezralí, anebo proto, že nejsou schopni se vyrovnat se zvláštními situacemi (mimomanželské narození dítěte, handicapované dítě atd.).

Co se týče mladých rodičů ve věku mezi 15 – 18 lety, kteří jsou ještě ve vývojovém stádiu adolescence, jsou jejich psychické charakteristiky těžko slučitelné s nároky rodičovství. Manželství velmi mladých rodičů se proto velmi často rozpadají. Těhotenství je zaskočí zpravidla nepřipravené, jsou tedy většinou neplánovaná a nechtěná a tudíž nejsou schopni zabezpečit rodinu (Matějček, 1996, s. 17)

Částečně je sem možno zahrnout situaci dětí rozvádějících se či rozvedených rodičů, kteří nevědí, jak si počínat v těchto konfliktních podmínkách. Stále častěji spor rodičů přechází do třetí skupiny, kde se rodiče nechtějí starat o dítě. Nebo se může stát, že jeden rodič zabraňuje neodůvodněně styku s dítětem druhému rodiči (Dunovský, 1999, s. 104).

Rodiče se nechtějí starat o dítě

Rodiče neposkytují dětem potřebnou péči. Mohou je v některých případech dokonce i opustit. Dávají přednost jiným hodnotám než dětem. Poruchy mají charakter „zvnitřka“. Sociálně diagnosticky jde především o sociálně osiřelé děti. Výsledkem forem poruch rodiny je nedostatečná, žádná nebo škodlivá péče o dítě, kterou lze označit jako zanedbávání dítěte jak v oblasti somatické tak psychické. Ta se stala součástí významného syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Dunovský, 1999, s. 104-105).

Rodiče týrají a zneužívají

Jde o vědomé ubližování, týrání a zneužívání. Mají k dětem hostilní, nepřátelský vztah, který se projevuje násilím na nich. Řadíme sem i praktiky sexuálního zneužívání. Může to vést i ke smrti dítěte (Dunovský, 1999, s. 105).

Rodiče se o dítě nadměrně starají

Dítěti se dostává větší pozornosti než je třeba. Jde především o rozmazlování, nepřipravenost na samostatný život, nerespektování druhých apod. (Dunovský, 1999, s. 105).

2. 5 Typy rodin

Funkční rodina

Rodina, v níž je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch.

Problémová rodina

Je to rodina, v níž se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí.

Dysfunkční rodina

Chápána jako instituce, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již rodina není schopna zvládnout sama, a je proto nutno učinit řadu opatření zvenčí.

Afunkční rodina

Poruchy jsou tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace (přijetí opatření) takové rodiny je bezpředmětná a zbytečná. Jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny a umístit do náhradní rodiny či institucionální péče.

Zdroj: Rodina, <http://209.85.129.132/search?q=cache:3k4MSByK-p4J:www.viod.cz/editor/assets/download/rodina2.pdf+afunk%C4%8Dn%C3%AD+rodina&hl=cs&ct=clnk&cd=3&gl=cz&client=firefox-a> ze dne 20. 12. 2008

2. 6 Dítě a prostředí

Dětská osobnost a přizpůsobení ve společnosti je výsledkem vzájemné souhry genetických vloh a biologického uzpůsobení na jedné a životních podmínek na druhé straně. Za základní životní podmínky považujeme rodinu, školu a širší sociální prostředí.

Rodina by měla usnadňovat vývoj dítěte. Děti, kterým se nedostává stability v rodině, trpí vážným hendikepem. Změny rodiny pečovatелů, např. když jsou vyjmuty z dětských domovů a zase umístěny nebo se často stěhují z jednoho domova do druhého, může být velmi škodlivé a narušit zdravý vývoj osobnosti. Manželské hádky, rozvod nebo tělesná či psychická nemoc rodiče mohou též negativně ovlivňovat zdroje stabilního a podporujícího prostředí, které děti potřebují. Jejich působení se může lišit v závislosti na závažnosti narušení vlivů z prostředí a na odolnosti dítěte. V těchto dětech však často narůstá pocit nejistoty, který společně se sníženým sebevědomím a nevyjádřeným hněvem problematizují důvěryhodné a láskyplné vztahy k druhým (Barker, 2007, s. 18-19).

2. 7 Psychické týrání dítěte

Sexuální a fyzické týrání jsou pojmy, které jsou na první pohled zřetelné (dají se doložit fotografiemi), avšak psychické týrání je dokumentovatelné velice obtížně. Psychické týrání v sobě zahrnuje i složku týrání emocionálního. Nejběžnější výskyt psychického týrání je u rozvádějících se rodičů či u rodičů, kteří se o dítě „přetahují“. Psychické týrání obsahuje nejen složku aktivní, tj. že se nějaká činnost nepříznivá dítěti děje (např. nadávky, ponižování, nedůvěra, opovrhování, zesměšňování atd.) ale zahrnuje i to, že se neděje něco, co má správně být. Poměrně nová je problematika v manželství, kde je rodina sice hmotně zajištěna, avšak rodiče nemají na dítě vůbec čas. Rodiče se myslí, že to co dělají, dělají „pro děti“, aby se „měly dobře“. Z pohledu rodičů je tedy vše v pořádku až do doby, kdy potomci začnou nosit domů špatné známky. Pak obvykle nastupuje tvrdší režim – zákazy chození ven, sledování televize, narůstají příkazy typu: „jdi se učit“ nebo „ven smíš, až se naučíš“ atd. Může se zde vyskytovat i emoční vydírání – „s takovými známkami jsi nám jen pro ostudu, stydíme se za tebe“. Velmi obtížné je pro dítě tlak na něj – „jsi stejný jako tatínek“ (tatínek je neúspěšný). Permanentní srovnávání se sourozencem má také špatný vliv na dítě. Sourozenec je podle rodičů chytřejší, pořádnější, úspěšnější a po všech stránkách dokonalejší, a tudíž hoden obdivu a lásky, na rozdíl od tohoto dítěte, které si zaslouží leda odmítání, když už nepomáhá ani „tvrdý režim“.

2. 7. 1 Dopady psychického týrání

Záleží na intenzitě týrání, na délce trvání a také na jakém vývojovém stupni rozvoje osobnosti k tomuto jednání dochází. Jsou děti, které reagují na psychické týrání stažením, stávají se ustrašenými, úzkostnými. Snadno se rozplácí. Jejich sebedůvěra a sebehodnocení jsou velmi nízké. V různých situacích se předem vzdávají a obtížně prosazují svá přání a názory. Jiné naopak reagují spíše agresivně, razantně prosazují své. Svým vystupováním provokují dospělé i vrstevníky. Mají problémy v jednání s lidmi a mezilidských vztazích. Také jsou u těchto dětí nápadně časté poruchy chování. Psychické týrání není pouze doménou rodičů ale i vyskytuje se i mezi vrstevníky (Dunovský, Dytrych, Matějček a kol, 1995, s. 65, 67-68).

3. PSYCHICKÁ DEPRIVACE A SUBDEPRIVACE

3. 1 Psychická deprivace

Psychická deprivace je psychický stav, vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu (Matějček, Dytrych, 1994, s. 196).

Zanedbáváním je označována především situace nedostatečné či nepřiměřené výživy, hygieny, zdravotní péče a dohledu. Dále také zanedbávání vzdělání a kulturních potřeb dítěte.

Psychická deprivace znamená dlouhodobý nedostatek přísunu přiměřených podnětů z prostředí a postihuje proto dosud většinu dětí vyrůstajících v útlém věku v ústavních zařízeních, kde je citové pouto mezi dětmi a vychovateli nedostatečné jak by mělo být v rodině. Neméně často se setkáváme s projevy psychické deprivace u dětí v tzv. „dobrých“ rodin, po materiální stránce dokonale zabezpečených, kde však rodiče pro vlastní nezralost, osobní problémy eventuelně z „nedostatku času“ nejsou schopni poskytnout dostatek lásky a vřelosti (Říčan, Krejčířová a kol., 1995, s. 195).

3. 2 Deprivace v rodině

Rodina má v naší dnešní společnosti ústřední význam pro duševní vývoj dítěte. Zde plní každý člen jistou roli a naplňuje vitální potřeby dítěte fyzické, citové, intelektuální a morální. V prvním období je to za normálních podmínek matka. Role otce jako jistého vzoru chování i jako zdroje jistoty a autority stoupá v pozdějším věku. Matka dává první intenzivní podněty emoční, když dítě chová, laská, směje se na ně a hovoří k němu. Význam sourozenců je také veliký. Chybí-li v této rodině některý základní člen, může dojít snadno k ohrožení dítěte deprivací, neboť nelze vždy zastoupit roli, kterou měl tento člen plnit.

Nejvýznamnější nebezpečí pro vývoj dítěte, zejména v útlém věku, nastává, když chybí matka. Ona je základem vztahu dítěte k člověku a jeho důvěry v okolní svět. Ona mu vytváří především domov.

Dítě vyrůstající bez otce postrádá důležitý vzor mužskosti, který je zvláště pro starší chlapce důležitý k regulaci jeho chování. Dítě, kterému chybí otcovská autorita bývá často neukázněné, nesociální a agresivní vůči dospělým a dětem.

Úloha sourozenců značně stoupá, dojde-li ke ztrátě otce nebo matky. Starší sourozenec totiž představuje pro mladšího jistou sociální oporu a přebírá někdy přímo rodičovskou funkci (Langmeier, Matějček, 1974, s 139-141, 143-145).

3. 3 Zanedbanost dítěte

Termín „deprivace“ znamená strádání nedostatkem něčeho. Je to tedy ubližování dítěti, a to někdy velmi kruté a závažné, že hraničí s vraždou.

Zanedbaností na rozdíl od deprivace se zpravidla míní následky nedostatku výchovy v prostředí socioekonomicky nízké úrovně. Zanedbané dítě obvykle vyrůstá obvykle v jednoduchém, primitivním prostředí, kde není dostatečná hygiena, bez vhodných vzorů vyspělého chování. Nechodí řádně do školy a nemá ve svém prostředí příležitost rozvinout svůj psychický potenciál.

Existuje několik činitelů, které přispívají k zanedbávání dítěte v rodině. A to:

- **ztráta matky a osiřené dítěte** (tíživá situace)
- **nepřítomnost otce** (nedostatek autority v rodině)
- **výchova dítěte pouze jedním rodičem** (neúplná rodina – po rozvodu zatím nejběžnější rodina, v níž děti vyrůstají s matkou, otec se odstěhuje a udržuje kontakty s dětmi víceméně v režimu určeném soudem, samostatný rodič by se měl postarat o chod domácnosti a o děti a to obvykle za zhoršených ekonomických podmínek, v této situaci rodič nemá dost sil poskytovat oporu dítěti, které ji potřebuje a vzniká riziko zhoršení vztahu) (Gjuričová, Kubička, 2003, s. 90-91)
- po rozvodu rodičů je důležitá společná péče o dítě a zachování obou rodičů dítěti, také by mělo mít dobré mínění o svých rodičích a cítit se u obou „doma“ se vším všudy co k tomu patří (Matějček, 2000, s. 151)
- **ztráta obou rodičů** (nejvíce ohrožující a následuje náhradní rodinná péče formou adopce či pěstounské péče)
- **nízká socioekonomická úroveň**
- **rodiny s větším počtem dětí** (bývá doprovázeno hmotným nedostatkem, špatným bydlením, nedostatkem hygieny, nedostává se dítěti náležité péče)
- **alkoholismus, drogová závislost, promiskuitní sexuální vztahy, nestálost prostředí**

Zanedbání dítěte z opačného konce socioekonomického spektra:

- vysoké nároky na dítě v hmotně zajištěné rodině
- nedostatek času na dítě ze strany rodičů (Dunovský, Dytrych, Matějček a kol., 1995, s. 87-88, 90-91)

3. 4 Důsledky časně psychické deprivace

1) **Narušení kognitivního a motorického vývoje** dítěte. Jde o vývojovou retardaci různého stupně v závislosti na závažnosti deprivací zkušenosti . U velmi těžkých forem deprivace dochází současně i k poruchám somatického vývoje a někdy až k úmrtí dítěte.

2) **Narušení vývoje osobnosti**. Je zde narušena především schopnost dítěte navazovat hlubší sociální vztahy.

3. 5 Nejčastější projevy chování a sociálních vztahů deprivovaných dětí

Sociální hyperaktivita – tyto děti velmi snadno a rychle navazují kontakt s dospělými a aktivně se dožadují jejich pozornosti, chybí jim strach z cizích lidí. Jejich vztahy však jsou povrchní a rozptýlené. U starších dětí jsou obvykle nápadné i velmi špatné vztahy k vrstevníkům, mohou se přidružit i poruchy chování.

Sociální provokace – část deprivovaných dětí se již od batolícího věku domáhá pozornosti dospělých záměrnou provokací, časté jsou agresivní projevy vůči druhým dětem i dospělým.

Útlumový typ – děti jsou pasivní až apatické v kontaktu s druhými. Nejsou iniciativní. Časté bývá náhradní uspokojování citových a sociálních potřeb, zejména na uspokojení potřeb biologických (jídlo) (Říčan, Krejčířová a kol., 1995, s. 196).

3. 6 Psychická subdeprivace

Psychická subdeprivace je lehčí forma deprivace. Vyskytuje se v rodině disharmonické a problémové. V případě subdeprivace máme před sebou také deprivací obraz příznaků, jenomže méně výrazné, méně určité, méně dramatické podobě, než se dřív nacházelo u dětí

vyrůstajících v chudobě emocionálních vztahů, zpravidla v ústavních zařízeních a mimo vlastní rodinu (Matějček, Dytrych, 1994, s. 201).

3. 6. 1 Společenská závažnost psychické subdeprivace

Psychická subdeprivace je závažným společenským jevem. Týká se nejen dětí v ústavech, ale i dětí v rodinách, které jsou navenek třeba zcela nenápadné. Takové rodiny nejsou středem zájmu orgánů péče o dítě ani zdravotnických institucí.

Subdeprivace může přispívat k agresi, alkoholismu, drogám, kriminalitě apod., ale uvnitř dítěte se dějí jiné, hlubší a mnohem širší procesy, tj. citové ochuzení může být zárodkem pro pozdější asociálnost (Matějček, 1992, s. 126).

4. PORUCHY CHOVÁNÍ

*„Co máme dělat, když se teď ztratilo z knížky 10 000 Kč?
To musel za něj vybrat někdo starší, sám by to přece nedokázal.*

Ale slovo z něj nedostanete, kdybyste ho zabili.

Že lže, to už vím dávno. Máme o něj strach“.

(Z dopisu jedné maminky, 1996)

(Matějček, Dytrych, 1997, s. 117)

4. 1 Co je to porucha?

Děti s poruchou se od chování ostatních liší tím, že jeho projevy jsou závažnější, trvalejší a společensky více obtěžující.

U většiny dětí jde o potíže přechodné. U ostatních se jedná o problémy dlouhodobé a závažné, děj jsou celkově nešťastné, neschopné poučit se z vlastních chyb a navázat plnohodnotný vztah s ostatními dětmi (Train, 2001, s. 14-15).

Porucha chování je takové jednání dětí, které, kdyby se objevilo u mladistvých nebo dospělých, by už bylo hodnoceno jako přestoupení zákona a bylo by podle toho i náležitě trestáno. Jejich původ bývá někdy v samotném disharmonickém vývoji osobnosti dítěte, většinou však ve zvláštní nepříznivé souhře osobnostních rysů dítěte a výchovných vlivů v jeho prostředí (Matějček, Dytrych, 1997, s. 117).

4. 1. 1 Lhaní

Lhaní je nejmírnější formou poruch chování. Lze ho chápat jako jeden ze způsobů úniku z osobně nepříjemné situace, kterou dítě nedovede vyřešit jinak. Pravá lež je charakteristická úmyslem a vědomím nepravdivosti. Dítě dobře ví, že nemluví pravdu (Vágnerová, 2005, s. 161).

Často se však objevuje u ostatních neblahých dětských projevů spojených s poruchami chování.

Není však lhaní jako lhaní. Měl by se brát v úvahu věk dítěte. Od mladšího školního věku výš můžeme předpokládat, že je schopno přijímat pravidla mezilidských vztahů jako víceméně závazná.

Je rozdíl mezi zapíráním, lhaním kterým se dítě povyšuje nebo „vytahuje“, sváděním něčeho na někoho jiného nebo tím, co je morálně nejméně přijatelné, totiž podvodem k svému vlastnímu prospěchu a ke škodě někoho druhého.

Je příznačné, že rodiče tyto různé formy lhaní nerozlišují, ačkoli právě v nich je zpravidla klíč k pochopení a k nápravě. Dalším důležitým poznatkem je, že lhaní dítěte se jeho nejbližších vychovatelů dotýká pozoruhodně těžce (znamená to pro ně hluboký projev nedůvěry, jsou poníženi a uraženi). Dítě je staví do pozice tzv. „domácích policajtů“, kterým je možno lhát bez morálních zábran.

Nejčastější způsob lhaní u dětí školního věku je zapírání a výmluvy týkající se školy, úkolů, prospěchu atd.

Pomoc a náprava – učit a vést dítě tak, aby dovedlo vědomě a záměrně připravovat druhým radost, pro někoho se obětovat, něčím mu prospět a aby pro někoho dovedlo něco udělat. Zdůrazňovat mu hodnotu přátelství, solidarity, osobní statečnosti. (Matějček, Dytrych, 1997, s. 117-119, 121)

4. 1. 2 Záškoláctví

Obecným znakem těchto poruch je tendence odněkud utíkat, útěk lze definovat jako jednu z variant obranného, únikového jednání. Dítě radši vyřeší svůj problém útekem z prostředí, které je ohrožuje nebo je pro ně nějak nepřijatelné. Záškoláctví může trvat den, dva ale může být i dlouhodobější. Dost často jde o děti z dysfunkčních rodin. (Vágnerová, 2005, s 162-163) .

Důvody k záškoláctví mohou být: strach ze zkoušení, snaha vyhnout se posměchu či ponížení, odpor k učiteli, vzdor, strach ze šikanování anebo se jen tak vytáhnout před ostatními (Matějček, Dytrych, 1997, s. 125)

4. 1. 3 Útěky z domova

Můžeme rozlišit dva typy útěků:

- **útěk jako jednorázový impulzivní akt** – únik před ponižujícím a zahanbujícími pocity, které by dítě nutně zažilo, kdyby se před rodiči ukázal jako neúspěch, slabost a špatnost, útěk je vlastně obranný manévr, který má aspoň na chvíli oddálit degradaci vlastního „já“.
- **útěk připravovaný a plánovaný** – je závažnější, může se jednat o akt vzdoru či „pomsty“ vůči dosavadním vychovatelům, nebo únik z „nesnesitelného“ prostředí „za lepším“, za ideálem (Matějček, Dytrych, 1997, s. 126-127)

4. 2 Agresivní poruchy chování

V tomto případě je agresivní chování spojeno s omezováním základních práv jiných osob. Agresivní chování lze definovat jako nepřiměřený prostředek uspokojení nějaké potřeby.

Faktory posilující sklon k agresivnímu jednání:

- větší sklon k agresi mají chlapci, tato tendence je biologicky podmíněná, je závislá na působení mužského pohlavního hormonu testosteronu, ale může být v různé míře sociálně posilována
- sklony k agresivnímu chování se rozvíjí učením a to v rodině a následné napodobování chování rodičů
- sklon k násilí může být podmíněn aktuální situací (frustrace, stres, strádání) (Vágnerová, 2005, s. 164)

4. 2. 1 Krádeže

Krádež je činnost, při níž si dítě něco neprávem přivlastní. Je nutné věc vrátit a škodu napravit nebo odčinit. Nejlepším nápravným prostředkem je učit dítě, jak se o něco s někým podělit, jak připravovat dárky druhým, jak dělat radost druhým a radovat se z radosti druhých.

Rozlišujeme několik druhů krádeží:

- **dítě bere doma peníze nebo nějaké věci** (mohou být i cenné) a rozdává je nebo kupuje něco druhým dětem (kupuje si přízeň ostatních, dítě nedovede s ostatními navázat kontakt, cítí se méněcenné)
- **dítě bere doma peníze a kupuje za ně věci jen sobě** (utrácí je za hračky, jídlo a nosí je neustále u sebe, psychickým ziskem je tu vyrovnávání nedostatku uspokojení z citových vztahů - spíše v rodině než mezi spolužáky)
- **dítě krade, aby si koupilo něco, po čem neodolatelně touží, ale co je v očích rodičů nesmyslné, primitivní, dětinské** (ne příliš drahé, ale spíš „pod jeho úroveň“)
- **krádež v partě nebo pro partu** (chce se dostat mezi kamarády, chce někam patřit)
- **dítě krade, aby prožilo pocit nebezpečí, dobrodružství** (život mu připadá nudný a monotónní a chce si ho nějakým způsobem zpestřit)
- **dítě krade, aby se pomstilo** (jde především o členy rodiny, kteří k němu byli nějakým způsobem nespravedliví; může se jednat ale i o spolužáky) (Matějček, Dytrych, 1997, s. 121-122).

Když dítě doma trpí psychickou deprivací, kupuje si „za peníze“ (marně) náhradní uspokojení svých nižších potřeb, neboť ty vyšší citové potřeby doma uspokojeny nejsou. Není

to tedy „krádež“ v pravém slova smyslu, ani krádež z bídy. Je to snaha „vytáhnout se“ tam, kde to ostatní cení. Dítě si chce získat obdiv (i přátelství), být ve společnosti „někým“ s velkým N (Matějček, Dytrych, 2002, s. 19).

4. 2. 2 Vandalismus

Vandalismus je ničení a poškozování cizí věci. Může být motivován potřebami pobavit se, eliminací nudy atd. V době dospívání se již může jednat o formu vyjádření protestu, potřeby seberealizace nebo na sebe upozornit. V dnešní době je do vandalismu i zahrnuto tzv. grafitti. Tzv. „sprejeři“ tím negují hodnoty společnosti (Vágnerová, 2005, s. 169-170)

4. 3 Spravedlivé potrestání

K tomu, aby trest splnil výchovný vliv, by měl být dítětem vnímán jako spravedlivý. Prohřešek rodičů je však velmi častý. Je-li křivda spojena s tělesnou bolestí, která je spojena s bitím na holou, ztrácí dítě úctu k vychovateli a naopak narůstá vztek a opovržení vůči němu. Trest by měl být vykonán bezprostředně po prohřešku. Měli bychom se vyvarovat tomu, že si vzpomeneme na trest až po dvou dnech.

K výchově patří umění odpustit. A pokud jsme neuváženě jednali, je dobré se dítěti omluvit za vykonaný či nepřiměřený trest. Tím zamezíme další úzkosti dítěte, nebo projevu obav ve vzájemném prožívání vztahu s dítětem (Vaníčková, 2004, s. 35-36).

„Každé dítě se narodí do zcela určitého prostředí. Čeká tu na ně vybavička, kočárek a mnoho jiných věcí, které by mu měly nástup do života usnadnit. Všechny tyto věci mohou být zcela standardní. Co je však důležitější než standardní věci, jsou jeho první vychovatelé – jeho rodiče, jeho lidé. Ti mu budou především tvořit životní a vývojové prostředí, a to svými postoji, znalostmi a svou vnitřní připraveností. Dochází zde ke směně výchovných podnětů mezi dvěma generacemi – okruh, který znovu ukazuje, že výchova je tvořivým dílem v němž je účastna celá minulost a jež směřuje do daleké budoucnosti“ (Matějček, 1986, s. 329-331)

5. EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ

5. 1 Cíle a hypotézy

Cíle

Posoudit kvalitu rodinného prostředí v dimenzi funkčnost – nefunkčnost a jeho účinky na chování dítěte.

Hypotézy

Předpokládám, že funkční rodinné prostředí bude formovat odlišně osobnostní vlastnosti dítěte posuzované osobnostním testem J.E.P.I. ve srovnání s nefunkčním prostředím.

Předpokládám, že dívky budou reagovat odlišně na nefunkční prostředí ve srovnání s chlapci – budou odolnější na nepříznivé vlivy prostředí a jejich profil v testu J.E.P.I. bude bližší kontrolní skupině.

Předpokládám, že děti z nefunkčních rodin budou odlišně vnímat své rodiče a jejich výchovné působení vyjádřené testem ADOR ve srovnání s dětmi z funkčních rodin.

5. 2 Použitá metoda sběru dat

5. 2. 1 Charakteristika souboru

První skupinu tvoří děti s poruchami chování, u nichž bylo rodinné prostředí nefunkční. Do zkoumaného vzorku jsem zařadila pět chlapců a pět dívek od 11 do 16 let, toho času hospitalizované v dětské psychiatrické léčebně.

Děti z úplných rodin ve stejném počtu, stejné věkové úrovni a pohlaví byly vybrány náhodným výběrem na ZŠ.

5. 2. 2 Rozhovor

Na začátku jsem se ptala na zájmy a koníčky dětí, abych navodila přátelskou atmosféru. Postupem jsem se dostala k diskuzi o rodině. Po dobu rozhovoru jsem se snažila získat důvěru dětí a vyvarovat se pocitu úzkosti z jejich strany.

5. 2. 3 Anamnéza

Pro mé zkoumání byly důležité údaje, které jsem čerpala z anamnestických dat. Rodinná anamnéza zahrnovala údaje o širší rodinné situaci s důrazem na funkčnost rodiny. Nicméně zde nebyla dostupnost všech údajů.

5. 2. 4 Testové metody

1) *J. E. P. I. (Junior Eysenck Personality Inventory – Eysenckův osobnostní dotazník pro děti)*

Měří dvě hlavní dimenze osobnosti u dětí a to neuroticismus neboli emocionalitu a extroverzi versus introverzi. Obsahuje zároveň i lžiskóre, které zjišťuje míru přetvářky.

Extroverze – je charakterizovaná družným, aktivním, optimistickým, otevřeným přístupem a impulzivním chováním.

Introverze – je vyjádřena hloubavým, nespolečenským, pasivním, klidným, rozvážným a rezervovaným chováním.

Neuroticismus – nestálá osoba je náladová, popudlivá, přecitlivělá, úzkostná, neklidná a rigidní.

Stálá osoba – je klidná, bezstarostná, pohodlná, nenucená a spolehlivá.

2) *ADOR - „Adolescent o rodičích“ (Zdeněk Matějček, Pavel Říčan)*

Žjišťuje postoje, jednání a výchovné praktiky rodičů, tak, jak se jeví jejich dětem. Obsahuje celkem 8 škál.

ADOR má 50 otázek, které jsem pro mé potřeby modifikovala tak, aby byl zachován poměr mezi jednotlivými škálami.

Škály jsou zaměřené na pozitivní, direktivní, hostilní, autonomní a nedůsledný postoj rodičů.

5. 2. 5 Záznam odpovědí

Po úvodní praktické instrukci k vyplňování dotazníku zkoumaná osoba sama zaznamenávala své odpovědi do záznamního archu. Pokud si to vyžádaly okolnosti, (zejména u dětí s horší čtenářskou zdatností), byl dotazník prezentován ústně a odpovědi zaznamenány examínátorem.

5. 2. 6 Vyhodnocení dotazníku

J. E. P. I.: pomocí šablony přiložené na vyplněný záznamní arch se sečetly uvedené hodnoty příslušných dotazníkových škál posuzovaného dítěte.

ADOR: prostým sečtením ve všech sloupcích záznamního listu odpovídajících škálám mateřské a otcovské části dotazníku jsem získala celkové hrubé skóry, které jsem pro výzkumné zpracování považovala za daleko citlivější než skóry standardní.

Hrubé skóry v sumárních škálách POZ/HOS a DIR/AUT jsem získala tak, že od hrubého skóru ve škále „pozitivní zájem“ jsem odečetla hrubý skór získaný ve škále „hostilita“ a od hrubého skóru „direktivita“ jsem odečetla hrubý skór „autonomie“.

5. 2. 7 Statistické zpracování

Posuzované soubory dětí z úplných a dysfunkčních rodin jsem dále rozčlenila na podskupiny dívek a chlapců.

V takto vytvořených souborech jsem provedla výpočty průměrů všech získaných skórů jak pro příslušné osobnostní dimenze, tak pro jednotlivé charakteristiky výchovných postojů.

Pro lepší přehlednost jsem získané výsledky zpracovala do tabulek a grafů, z nichž jsem kvantitativním srovnáváním ověřovala platnost stanovených hypotéz.

6. VÝSLEDKY ŠETŘENÍ A JEJICH ANALÝZA

Eysenckův osobnostní dotazník:

Tabulka č. 1: Celkový průměr dětí z dysfunkčních rodin a celkový průměr dětí z úplných rodin

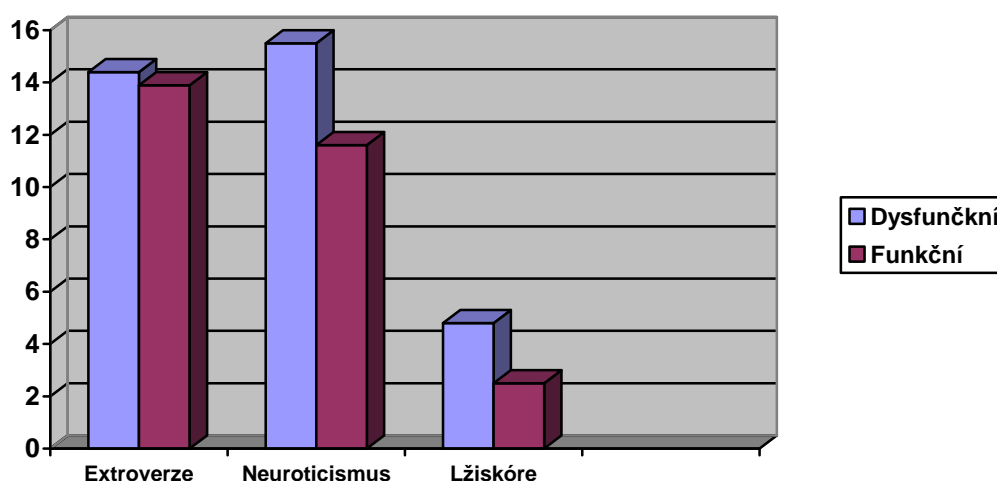
J. E. P. I.	Děti z dysfunkčních rodin	Děti z funkčních rodin
Extroverze	14,4	13,9
Neuroticismus	15,5	11,6
Lžiskóre	4,8	2,5

V hodnotách týkajících se **extroverze** nebyly zjištěny významné rozdíly mezi dětmi z dysfunkčních a funkčních rodin. V oblasti **neuroticismu** a **lžiskóre** byly zachyceny zvýšené hodnoty u dětí z dysfunkčních rodin.

V anamnézách u dětí z dysfunkčních rodin jsou přítomny u všech dětí různé formy závadového chování. **Neuroticismus** se projevuje dráždivým neklidem, náladovostí, impulzivitou, popudlivostí, vnitřní nejistotou, což významně ovlivňuje chování.

Lžiskóre je vždy projevem potřeby zamlčet a neupozorňovat na své nedostatky, popřít je a snažit se navenek působit co nejpřesvědčivěji.

Graf č. 1: Celkový průměr dětí z dysfunkčních rodin a celkový průměr dětí z úplných rodin

Tabulka č. 2: **Průměr chlapců a děvčat z dysfunkčních rodin a průměr chlapců a děvčat z rodin funkčních**

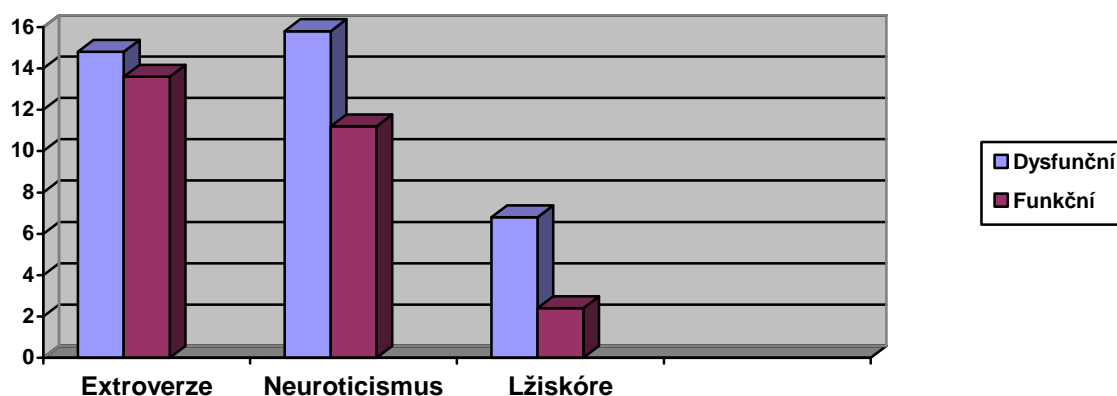
J. E. P. I.	Děti z dysfunkčních rodin		Děti z funkčních rodin	
	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky
Extroverze	14,8	14	13,6	14,2
Neuroticismus	15,8	15,2	11,2	10
Lžiskóre	6,8	2,8	2,4	2,6

Naměřené hodnoty mezi chlapci a dívkami v obou typech rodin se mezi sebou liší naprosto nevýznamně v dimenzích **extroverze** a **neuroticismu**. Významně zvýšený je rozdíl mezi dětmi (chlapci i dívkami) z dysfunkčního a funkčního prostředí.

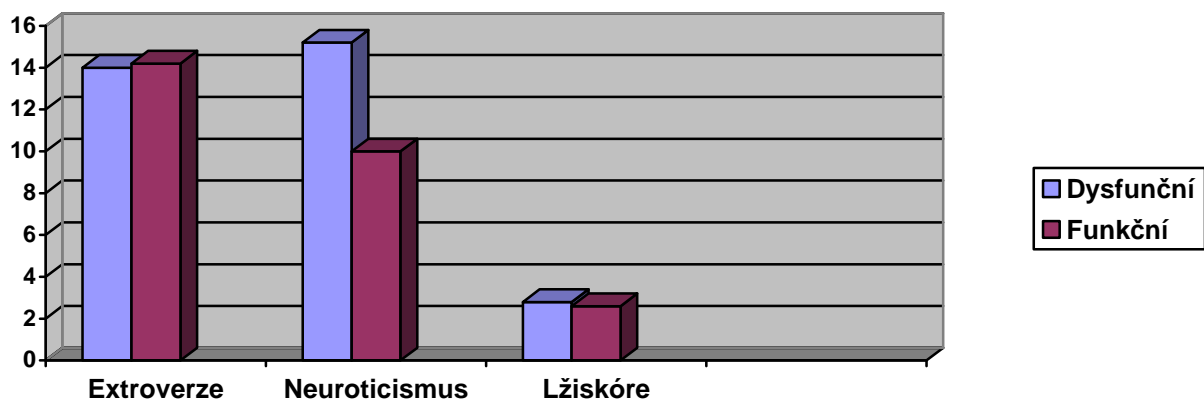
U chlapců z dysfunkčních rodin je hodnota lžiskóre zvýšená maximálně. Hodnota lžiskóre u dívek z dysfunkčních rodin nevykazuje žádné zvýšení a pohybuje se v úrovni průměru hodnot, kterých dosahují i dívky z úplných rodin.

Domnívám se, že tento vysoký rozdíl souvisí s vyšší sociální zralostí a psychickou odolností dívek ve srovnání s chlapci.

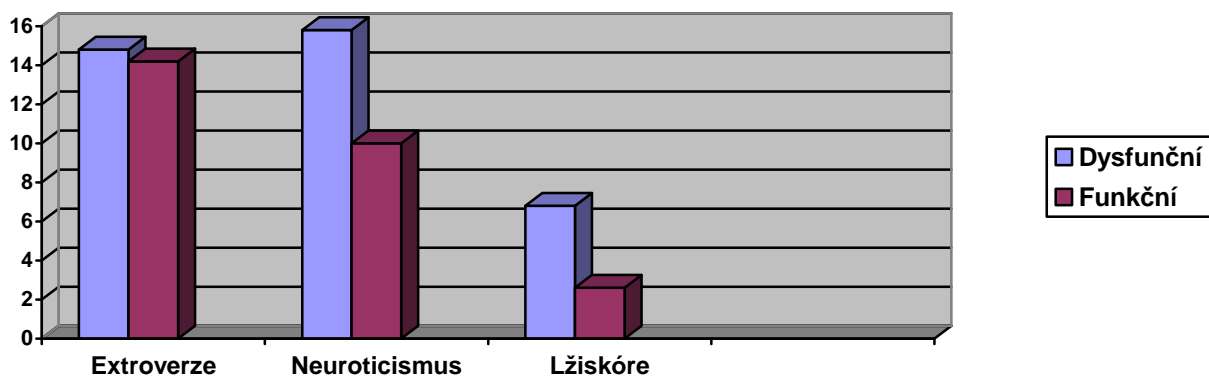
Graf č. 2: **Porovnání chlapců z dysfunkčních a funkčních rodin**

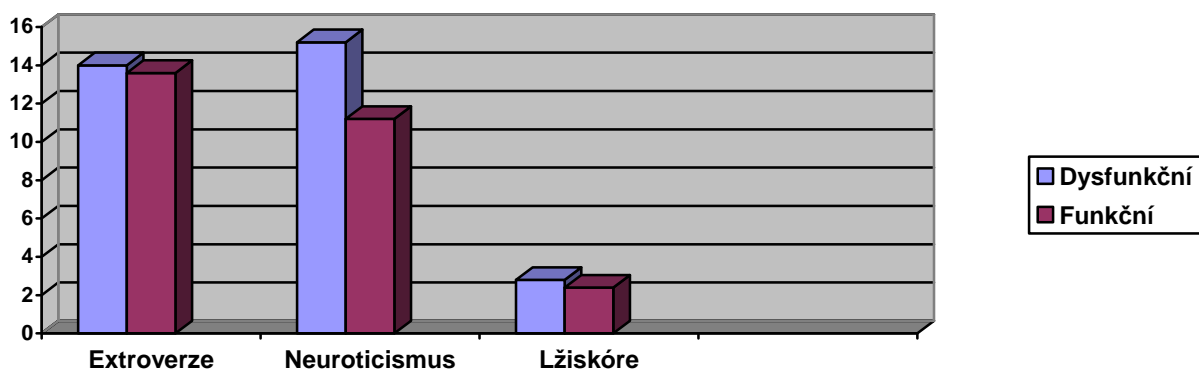
Graf č. 3: Porovnání dívek z dysfunkčních a funkčních rodin

Graf č. 4: Porovnání chlapců z dysfunkčních rodin a dívek z funkčních rodin.

Graf č. 5: Porovnání chlapců z funkčních rodin a dívek z dysfunkčních rodin

Ador:

Tabulka č. 3: **Celkový průměr charakteristik výchovných postojů dětí z nefunkčních a funkčních rodin**

	Děti z funkčních rodin		Děti z dysfunkčních rodin	
	Matka	Otec	Matka	Otec
P	9,8	7,2	7,2	5,89
D	4,4	5,6	5,6	3,11
H	0,4	0,8	5,1	1,44
A	4,8	4,8	3,5	4,78
N	2,8	3,4	3	4,67
P/H	9,2	6,2	2,1	4,22
D/A	-0,4	0,8	1,5	-1,67

U dětí z funkčních rodin je v profilu výchovných postojů vysoké skóre pozitivivity. Otec i matka jsou vnímáni oba velmi pozitivně. U dětí z dysfunkčních rodin je významněji zvýšeno vnímání pozitivivity u obou rodičů.

Děti z funkčních rodin vnímají otce jako direktivnějšího než matku. Děti z dysfunkčních naopak vnímají matku jako daleko tvrdší a direktivnější než otce.

Významně rozdílná je hodnota hostility mezi dětmi z funkčních a nefunkčních rodin. Hostilita je velmi vysoká u dětí z dysfunkčních rodin a to zejména u matky. Vnímání hostility u dětí z funkčních rodin je zanedbatelné.

Hodnota míry autonomie je u dětí z funkčních rodin shodná pro oba rodiče. U dětí z dysfunkčních rodin je autonomie značně rozdílná u matky a otce, přičemž otec má hodnotu vyšší.

Hodnoty zjišťující nedůslednost jsou nižší u dětí z funkčních rodin. Opět je mírný rozdíl mezi hodnotami matky a otce, přičemž míra nedůslednosti u otců z dysfunkčních rodin je značně vyšší.

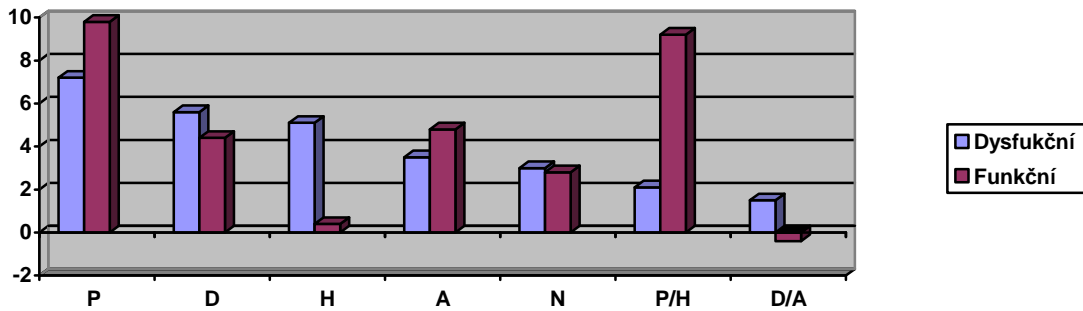
U dětí z funkčních rodin je významná převaha pozitivního přijetí dítěte jak matkou tak otcem, míra hostility je naprosto zanedbatelná.

U dětí z dysfunkčních rodin je významně nízké skóre pozitivního přijetí obou rodičů v porovnání s dětmi z funkčních rodin.

Děti v úplných rodinách vnímají ze strany matky převahu autonomních postojů nad direktivními. U otce je převaha lehce direktivních postojů.

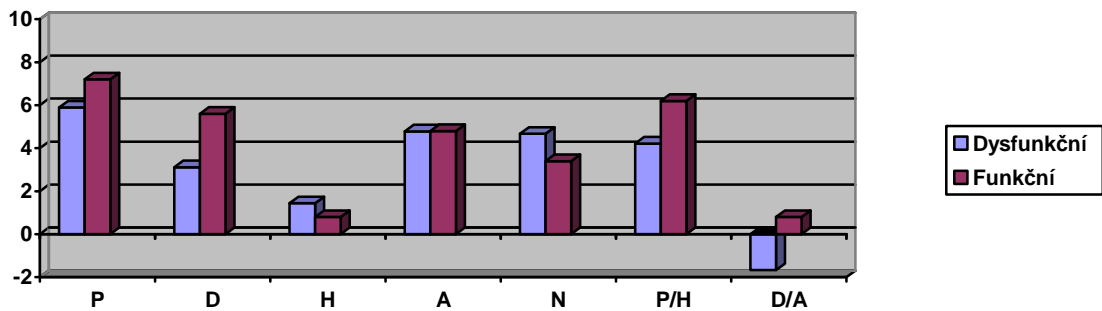
U dětí z dysfunkčních rodin převažuje u matky direktivní přístup nad autonomním. U otce dětí z dysfunkčních rodin je direktivní přístup potlačen.

Graf č. 6 Porovnání výchovných postojů matek z funkčních x dysfunkčních rodin

..

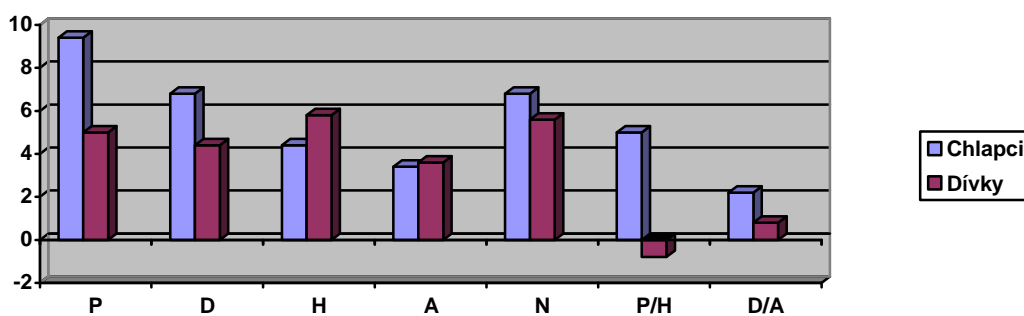
Graf č. 7 Porovnání výchovných postojů otců z funkčních x dysfunkčních rodin

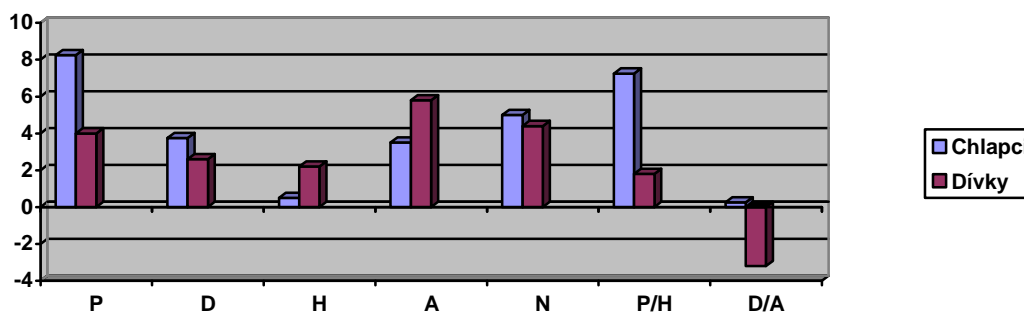
Tabulka č. 4 **Porovnání mezi chlapci a dívkami z dysfunkčních rodin ve vnímání rodičovských postojů**

Děti z dysfunkčních rodin				
	Matka	Otec	Matka	Otec
	Chlapci		Dívky	
P	9,4	8,25	5	4
D	6,8	3,75	4,4	2,6
H	4,4	0,5	5,8	2,2
A	3,4	3,5	3,6	5,8
N	6,8	5	5,6	4,4
P/H	5	7,25	-0,8	1,8
D/A	2,2	0,25	0,8	-3,2

Graf č. 8 **Porovnání výchovných postojů matek u chlapců a děvčat z dysfunkčních rodin**

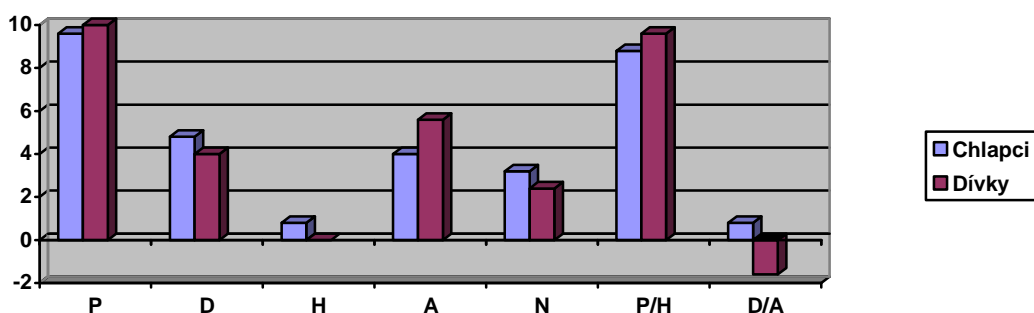
Graf č. 9 **Porovnání výchovných postojů otců u chlapců a děvčat z dysfunkčních rodin**

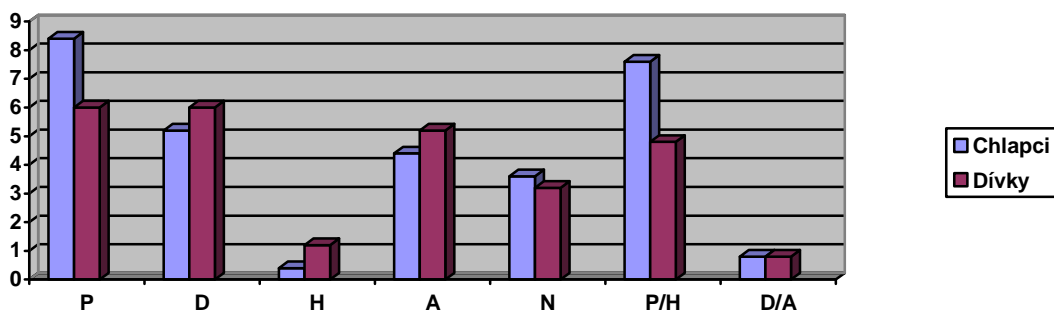
Tabulka č. 5 Porovnání mezi chlapci a dívkami z funkčních rodin ve vnímání rodičovských postojů

Děti z funkčních rodin				
	Matka	Otec	Matka	Otec
	Chlapci		Dívky	
P	9,6	8,4	10	6
D	4,8	5,2	4	6
H	0,8	0,4	0	1,2
A	4	4,4	5,6	5,2
N	3,2	3,6	2,4	3,2
P/H	8,8	7,6	9,6	4,8
D/A	0,8	0,8	-1,6	0,8

Graf č. 10 Porovnání výchovných postojů matek u chlapců a děvčat z funkčních rodin

Graf č. 11 Porovnání výchovných postojů otců u chlapců a děvčat z funkčních rodin

7. DISKUSE

Celkový počet respondentů byl 20. Všechny dotazníky byly vyplněny. Výzkum experimentální skupiny byl prováděn v dětské psychiatrické léčebně. Dotazníky děti z léčebny vyplňovaly společně se mnou. Náhodně vybrané děti z kontrolní skupiny dotazníky vyplnily v dětské psychologické ambulanci za přítomnosti psychologičky.

Dotazníky vyplnilo 10 chlapců (z toho 5 chlapců z nefunkčního rodinného prostředí a 5 chlapců z funkčního rodinného prostředí) a 10 děvčat (z toho 5 děvčat z nefunkčního rodinného prostředí a 5 děvčat z funkčního rodinného prostředí).

Věk kontrolní skupiny odpovídal skupině experimentální. Respondenti z kontrolní skupiny byli ve věku: 10, 13, 14, 15, 17 a z experimentální skupiny ve věku: 10, 11, 13, 14, 17, 15.

Většina dětí z experimentální skupiny pochází z dysfunkčních rodin. Děti z kontrolní skupiny z funkčních rodin.

Hypotéza se mi potvrdila výslednými hodnotami v dotazníku J.E.P.I. i v dotazníku ADOR.

Ve výsledcích dotazníku J.E.P.I. se mi potvrdilo to, že dívky budou odolněji reagovat na nepříznivé vlivy rodinného prostředí než chlapci.

Dále se mi potvrdilo to, že v oblasti neuroticismu a lžiskóre (v osobnostních vlastnostech) budou vyšší hodnoty u dětí z dysfunkčních rodin. Dysfunkční rodinné prostředí tedy určitým způsobem formuje osobnost dítěte.

Ve výsledcích dotazníku ADOR bylo zjištěno, že výchovné postoje rodičů z dysfunkčních rodin a funkčních rodin jsou vnímány naprosto odlišně.

Byl zaznamenán výrazný rozdíl mezi hodnotami týkajícími se hostility ze strany matky u dětí z dysfunkčních rodin. Skór hostility byl u dětí z dysfunkčních rodin velmi vysoký oproti dětem z rodin funkčních.

Děti z dysfunkčních rodin vnímají celkově matku jako přísnější než otce. U dětí z funkčních rodin je vnímán přísnější spíše otec, ale celkové výchovné postoje těchto rodičů vůči svým dětem jsou liberálnější než u rodičů z rodin dysfunkčních.

ZÁVĚR

Rezultáty šetření přinášejí potvrzení o tom, že nefunkčnost rodiny má opravdu vliv na povahu a chování dítěte. V oblasti neuroticismu je porovnání markantní, kdy u dětí z nefunkčních rodin je neuroticismus výrazně vyšší, než u dětí z rodin funkčních. Obdobné je to u lžiskóru, kde jsou hodnoty vysoké, hlavně u chlapců z nefunkčních rodin.

Alarmujícím výsledkem byla vysoká hostilita matek vůči dětem z nefunkčního prostředí.

Problémy psychické deprivace a subdeprivace jsou též velmi závažné a mohou vést jak k poruchám chování, tak k závažným psychickým problémům, které mohou vyústit až v pokus či dokonanou sebevraždu.

Už od početí by měla matka pečovat o své zdraví, aby předcházela možným zdravotním problémům a komplikacím. Po narození je důležité, aby péče o miminko nespočívala jen na matce, ale aby se jí zúčastňoval i otec. Děťátko snadno vycítí lásku rodičů, ale i jejich odmítání. Nejpodstatnější je dobré rodinné zázemí, a bezkonfliktní atmosféra nejbližších. V opačném případě může dojít k výše uvedeným problémům.

Pro další vývoj dítěte je tedy nutná láska a úcta, jak rodičů mezi sebou, tak i k dítěti.

Práce s dětmi z nefunkčních rodin zahrnuje komplexní a často dlouhodobou nápravu, po stránce psychologické, psychiatrické či pedagogické. Mělo by se spolupracovat s rodiči tak, aby dokázali překonat vlastní problémy. Upozornit je na nevhodné výchovné stereotypy, změnu přístupu k dítěti a navrhnout vhodnou celkovou nápravu.

Děti by měly být zapojovány svými rodiči do mimoškolních činností jakou jsou např. různé kroužky, sporty a jiné aktivity. Kromě přírody, hudby a techniky se osvědčují programy, kde se všechny tyto složky integrují a vzniká z nich různé dobrodružné či skupinové podnikání. Ty mohou mít terapeutickou funkci, aniž si to zpravidla samy uvědomují.

Domnívám se, že intenzivní spolupráce všech zmíněných stran a ochota změnit dosavadní rizikovou situaci v rodině ze strany rodičů či vychovatelů, je důležitým začátkem pro obnovu veškerých vztahů mezi rodiči a dítětem.

SEZNAM LITERATURY A JINÝCH ZDROJŮ

BARKER, Philip. (2007): *Základy dětské psychiatrie*. Triton, Praha, 13-19 s.

DUNOVSKÝ, Jiří, DYTRYCH Zdeněk, MATĚJČEK, Zdeněk. (1995): *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Grada Publishing, Praha, 65-91 s.

DUNOVSKÝ, Jiří, a kol. (1999): *Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly*. Grada Publishing, Praha, 92-105 s.

GJURIČKOVÁ, Šárka. (2003): *Rodinná terapie. Systematické a narativní přístupy*. Grada Publishing, Praha, 90-91 s.

KERN, Hans, MEHLOVÁ, Christine, NOLZ, Hellfried, PETER, Martin, WINTERSPERGOVÁ, Regina. (2000): *Přehled psychologie*. Portál, Praha, 156 s.

LANGMEIER, Josef, MATĚJČEK, Zdeněk. (1974): *Psychická psychická deprivace v dětství*. Avicenum, zdravotnické nakladatelství, Praha, 11-17, 139-145 s.

MATĚJČEK, Zdeněk. (1994): *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Portál, Praha, 15-17 s.

MATĚJČEK, Zdeněk. (1986): *Rodiče a děti*. Avicenum, zdravotnické nakladatelství, Praha, 29-32, 178, 329-331 s.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. (1994): *Děti, rodina a stres*. Galén, Praha, 196, 201 s.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. (1997): *Jak a proč nás trápí děti*. Grada Publishing, Praha, 117-127 s.

MATĚJČEK, Zdeněk. (1996): *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Portál, Praha, 17 s.

MATĚJČEK, Zdeněk. (2000): *Škola rodičů*. Maxdorf, Praha, 151 s.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. (2002): *Krizové situace v rodině dítěte*. Grada Publishing, Praha, 19 s.

MATĚJČEK, Zdeněk. (1992): *Dítě a rodina*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 126 s.

ŘÍČAN, Pavel, KREJČÍŘOVÁ, Dana a kol. (1995): *Dětská klinická psychologie*. Grada Publishing, Praha, 195-196 s.

TRAIN, Alan. (2001): *Nejčastější poruchy chování dětí*. Portál, Praha, 14-15 s.

VANÍČKOVÁ, Eva. (2004): *Tělesné tresty dětí*. Grada Publishing, Praha, 35-36 s.

VÁGNEROVÁ, Marie. (2005): *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Karolinum, Praha, 161-170 s.

Internetové zdroje:

Zdroj: Rodina, (http://209.85.135.104/search?q=cache:jCO-yTitXaIJ:sociologie.unas.cz/2003_2004/Rodina.doc+funkce+rodiny&hl=cs&ct=clnk&cd=1&gl=cz) ze dne 08-12-20

Zdroj: Rodina, <http://209.85.129.132/search?q=cache:3k4MSByK-p4J:www.viod.cz/editor/assets/download/rodina2.pdf+afunk%C4%8Dn%C3%AD+rodina&hl=cs&ct=clnk&cd=3&gl=cz&client=firefox-a> ze dne 08-12-20

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A Eysenckův osobnostní dotazník

Příloha B ADOR (Matějček, Říčan)

Příloha C Přehled anamnestických údajů

Příloha A

DOTAZNÍK:

Jméno:	
Třída:	
Věk:	

Pokyny:

Tento sešit obsahuje několik otázek, které zjišťují, co cítíš, jak jednáš a jak se chováš. Za každou otázkou jsou dva čtverečky na odpověď ANO nebo NE.

Přečti si vždy pozorně otázku a rozhodni se, která odpověď vyjadřuje tvé obvyklé jednání a chování. Jestliže můžeš odpovědět ANO, udělej KŘÍŽEK (X) do čtverečku ve sloupci ANO, je-li tvá odpověď NE, udělej křížek do čtverečku ve sloupci NE (X).

Tak postupně odpověz na všechny otázky. Žádnou nevynechávej. Pracuj rychle, u jednotlivých otázek se příliš nezdržuj. Pamatuj, že zde nejsou otázky, na které je dobrá nebo špatná odpověď. Jsou zde jen otázky, na které odpovídáš podle toho, jaká jsi. Otoč na druhou stranu.

Jsi rád, když se okolo tebe pořád něco děje?		
Potřebuješ často kamarádké povzbuzení?		
Když se tě někdo na něco zeptá, dovedeš skoro vždycky odpovědět rychle a pohotově?		
Trucuješ někdy?		
Jsi náladový – někdy spokojený a někdy skleslý?		
Jsi raději sám než s jinými dětmi?		
Míváš takové myšlenky, že někdy nemůžeš usnout?		
Jsi obvykle poslušný na slovo?		
Líbí se ti, když lidé šprýmují?		
Je ti někdy nanic a nevíš proč?		
Jsi hodně veselý a podnikavý?		
Porušil jsi někdy pravidla školního řádu?		
Je hodně věcí, které tě zlobí?		
Máš rád věci, při kterých musíš rychle jednat?		
Děláš si starosti kvůli hrozným věcem, které se mohou stát?		
Dovedeš vždy zachovat tajemství?		
Umíš pobavit skupinu dětí?		
Cítíš někdy, jak ti buší srdce?		
Když se seznámíš s novými kamarády, začínáš hovořit obvykle ty jako první?		
Lhal jsi někdy v životě?		
Urazíš se snadno, když tě pořád někdo napomíná a opravuje?		
Vykládáš rád kamarádům vtipy a veselé historky?		
Cítíš se často unaven a nevíš proč?		
Jdeš si vždy hrát tehdy až uděláš všechny úkoly?		
Jsi obvykle šťastný a spokojený?		
Říkají o tobě, že jsi moc citlivý?		
Jsi rád pohromadě s jinými dětmi?		
Dodržíš vždy to co slíbíš?		
Motá se ti někdy hlava?		
Děláš si rád z lidí legraci?		

Máš často pocit, že bys nejraději se vším praštil?		
Vytahuješ se někdy trochu?		
Jsi obvykle tichý, když si s jinými dětmi?		
Říkají o tobě, že jsi neklidný?		
Rozhoduješ se často okamžitě?		
Jsi ve třídě vždy zticha, i když učitel odejde?		
Zdávají se ti často hrůzostrašné sny?		
Umiš dobře „zapadnout“ a bavit se ve veselé společnosti?		
Jsi citlivý na urážky?		
Říkal jsi už někdy o někom něco zlého nebo nepěkného?		
Řekl bys o sobě, že jsi z ničeho nic neděláš?		
Trápíš se dlouho, když uděláš nějakou hloupost?		
Máš rád bojovné a hlučné hry?		
Sníš vždy všechno co dostaneš na talíř?		
Je ti zatěžko odpovědět „ne“, když tě druzí o něco žádají?		
Chodíš rád na různé zábavy, (výlety, schůzky)?		
Máš někdy pocit, že život za nic nestojí?		
Byl jsi už někdy drzý ke svým rodičům?		
Myslí si o tobě lidé, že jsi veselý a „šibal“?		
Myslíš i na jiné věci, když píšeš domácí úkoly?		
Raději se díváš, jak si jiné děti hrají, než aby sis hrál s nimi?		
Usínáš večer těžko, protože tě něco trápí?		
Jsi si obvyčně jistý, že dokážeš udělat, co jsi dostal za úkol?		
Cítíš se často osamělá?		
Stydíš se promluvit jako první, když se s někým seznámíš?		
Rozhoduješ se často, až když už je pozdě?		
Když ti děti nadávají, nadáváš jim také?		
Jsi někdy velmi veselá a někdy smutná a nevíš proč?		
Je ti zatěžko cítit se jako doma v hlučné společnosti?		
Máš často nepříjemnosti, protože děláš věci, aniž by sis je promyslel?		

ZKONTROLUJ, ZDA JSI ODPOVĚDĚL NA KAŽDOU OTÁZKU!

Příloha B

Dotazník č. 1- MATKA

Nyní pár otázek o tvé matce. Jestliže odpovíš ANO udělej křížek (X) do čtverečku ve sloupci ANO, je-li tvá odpověď nerozhodná, zaškrtni **prostřední čtvereček** a je-li tvá odpověď NE, zaškrtni políčko NE.

1.	Velmi často se na mne usmívá			
2.	Když jdu ven, nechává na mně, kdy se vrátím			
3.	Vždycky brzo zapomene na to, co sama poručí a přikáže			
4.	Když mám špatnou náladu, dovede mě uklidnit a potěšit			
5.	Když mi přidělí nějakou práci, musím dělat jen to a nic jiného – dokud s tím nejsem hotová			
6.	Dovede se zlobit a rozčítit pro každou maličkost kterou provedu			
7.	Nechává mne jít kam chci a nemusím se dovolovat			
8.	Podle toho jakou má náladu, tak od některých požadavků ustupuje nebo na nich trvá			
9.	Zřejmě ji málo zajímá co já chci nebo o co mám zájem			
10.	Trvala vždycky na tom, že všechny moje prohřešky musí být potrestány			
11.	Kdybych chtěl, nechala by mně jít ven třeba každý večer			
12.	Mívám pocit, že jsem jí protivná			
13.	Často mně za něco pochválí			
14.	Chce vždycky přesně vědět, co kdy dělám a kde jsem			
15.	Chtěla by, abych byl jiný, abych se změnil			
16.	Jednou mi něco snadno odpustí, jindy ne. Je moc těžké se v tom vyznat.			
17.	Dovede mi dát najevo, že má ze mne radost			
18.	Vždycky kontroluje, co dělám venku nebo ve škole			
19.	Snadno mi vždycky odpustí, když něco provedu			
20.	Udělá si pro mne čas vždycky, když to potřebuji			
21.	Při každé příležitosti mi nakazuje, jak se mám chovat			
22.	Je dost možné, že mě v podstatě nenávidí			
23.	Dovede jednou ublížit a podruhé být zase příjemná a chápavá			
24.	Můj pokoj nebo kout je moje království. Tam si mohu dělat pořádek a nepořádek a ona se mi do toho neplete.			
25.	Je hrozně těžké pořádně se vyznat v jejích přáních a pokynech.			

Dotazník č. 2 – OTEC

Otázky a princip dotazníku je zde stejný, ale tentokrát se týká tvého otce.

1.	Velmi často se na mne usmívá			
2.	Když jdu ven, nechává na mně, kdy se vrátím			
3.	Vždycky brzo zapomene na to, co sám poručí a přikáže			
4.	Když mám špatnou náladu, dovede mě uklidnit a potěšit			
5.	Když mi přidělí nějakou práci, musím dělat jen to a nic jiného – dokud s tím nejsem hotov			
6.	Dovede se zlobit a rozčítit pro každou maličkost kterou provedu			
7.	Nechává mne jít kam chci a nemusím se dovolovat			
8.	Podle toho jakou má náladu, tak od některých požadavků ustupuje nebo na nich trvá			
9.	Zřejmě ho málo zajímá co já chci nebo o co mám zájem			
10.	Trval vždycky na tom, že všechny moje prohřešky musí být potrestány			
11.	Kdybych chtěl, nechal by mně jít ven třeba každý večer			
12.	Mívám pocit, že jsem mu protivný			
13.	Často mně za něco pochválí			
14.	Chce vždycky přesně vědět, co kdy dělám a kde jsem			
15.	Chtěl by, abych byl jiný, abych se změnil			
16.	Jednou mi něco snadno odpustí, jindy ne. Je moc těžké se v tom vyznat.			
17.	Dovede mi dát najevo, že má ze mne radost			
18.	Vždycky kontroluje, co dělám venku nebo ve škole			
19.	Snadno mi vždycky odpustí, když něco provedu			
20.	Udělá si pro mne čas vždycky, když to potřebuji			
21.	Při každé příležitosti mi nakazuje, jak se mám chovat			
22.	Je dost možné, že mě v podstatě nenávidí			
23.	Dovede jednou ublížit a podruhé být zase příjemný a chápavý			
24.	Můj pokoj nebo kout je moje království. Tam si mohu dělat pořádek a nepořádek a on se mi do toho neplete.			
25.	Je hrozně těžké pořádně se vyznat v jeho přáních a pokynech.			

Děkuji ti za vyplnění dotazníků.

Příloha C

1) Děti z dysfunkčních rodin (experimentální skupina)

Patrik L. (nar. 1994)

Matka je na úřadu práce. Má základní vzdělání. Otec je kotelník. Žijí spolu. Patrik má dva bratry. Ve škole se neučí, napadá děti a je drzý. Ve škole propadl z několika předmětů. Chlapec je romského etnika. Jeho denní program: „vstane, jde do školy, po škole lítá s partou do 7 – 8 hodin do večera, pak se navečeří. Někdy ho rodiče nutí do práce pro školu.

Patrik S. (nar. 1998)

Matka je skladnice. Otec zemřel tragicky (asi před měsícem, než proběhl můj rozhovor s chlapcem). Byli rozvedeni. Dle matky u ničeho nevydrží, neustále „jančí“ a předvádí se. Chlapci je diagnostikována porucha aktivity a pozornosti. Dle psychologa vykazuje výrazně vysoký skóre v osobnostní škále neuroticismus. Chlapec byl na tzv. „prázdninovém pobytu“ (tj. srpen).

Petr M. (nar. 1994)

Matka vyrůstala v dětském domově (dále jen DD), absolvovala zvláštní školu (dále jen ZvŠ). Otec vystudoval šest tříd základní školu (dále jen ZŠ) a nyní je na úřadu práce. Také vyrůstal v dětském domově. Má sestru. Chlapec má problémy s chováním, kráde, vyšetřován policií ČR, je vulgární, neklidný a chodil za školu.

Je mu diagnostikována hyperkinetická porucha pozornosti a sociální porucha chování z důvodu nepodnětného rodinného prostředí.

Zdeněk P. (nar. 1998)

Matka bydlí s dětmi na ubytovně, kde je jedna místnost a chlapec má svůj „koutek“. Matka je na mateřské dovolené, je vyučená jako pomocná síla v kuchyni. Matka s otcem nežije a není o něm nic bližšího známo.

Dle matky bere doma věci i peníze. Bere je ve škole i spolužákům. Svačinu do školy vyhodí a koupí si jinou. Neposlouchá ani ve škole, ani doma a utíká. Byl opakovaně přiveden policií. Rozbívá nábytek.

Chlapci je diagnostikována porucha chování a emocí nesocializovaná, porucha aktivity a pozornosti, hyperkinetický typ, citová deprivace a výchovné zanedbání a mentální retardace.

Radek M. (nar. 1997)

Matka chlapce pracuje jako kontrolorka. Matka s otcem nežije, ale otec se stará a o dítě se střídají v péči. Má bratra, který je dyslektik a dysgrafik s poruchami chování a sestru, která má též problémy s chováním.

Jsou ze stížnosti na chování, je roztěkaný, rychle se unaví. Poruchy chování má spíše ve škole. Nesoustředí se a nechce se doma učit. Vzteká se a brečí.

Chlapci je diagnostikována hyperkinetická porucha chování na bázi lehké mozkové dysfunkce (dále jen LMD).

Mirka M. (nar. 1993, sestra Petra M.)

Viz. Petr M.

Má problémy ve škole, která ji nebaví. Doma je drzá a má konflikty s matkou. Dělá si co chce a občas chodí „za školu“.

Byla jí diagnostikována porucha chování a emocí u pubertální dívky z důvodu nepodnětného až dysfunkčního rodinného prostředí.

Sára (nar. 1998)

Matka je na mateřské dovolené. Rodiče spolu nežijí. Matka má v péči další tři děti.

Sára měla odklad školní docházky z důvodu časté nemocnosti (vada řeči, roštěp měkkého patra – operace, plané neštovice).

Těžce zvládá duševní otřesy. Žije v DD od pěti let. Byla odebrána z rodiny. Bylo zde podezření na týrání a zneužívání otcem (Syndrom CAN). Je často překládána do jiných DD. Ostatní sourozenci jsou v rodině. V DD se předvádí, kupuje si kamarádky, často je terčem posměchu. Kouřila a měla výchovná opatření. Dívka je romského etnika.

Sáře je diagnostikována porucha chování a emocí, citová deprivace a suspektní CAN.

Jiřina (nar. 1992)

Jiřina byla hospitalizována pro opakované sebepoškozování. Všimla si toho učitelka, která to řekla matce. Matka to však neřešila. Dívka má problémy s kamarády. Když se s nimi rozejde, nezvládá situaci a pořeže se. Dívka se rozešla s chlapcem, který se jí neozýval, pořezala si předloktí. Hovořila o tom s matkou, ta tomu však neporozuměla. Dcera jí ránu ukázala a řekla, že „chce odejít ze života“. Dívka byla následně hospitalizována na chirurgii, posléze na psychiatrii.

Dívce je diagnostikována porucha chování a emocí, sebepoškozování, citová deprivace, podezření na poruchu osobnosti a pokus o sebevraždu.

Anna (nar. 1994)

Dívka byla adoptována ve čtyřech letech. Adoptivní matka je vyučená prodavačka. Má adoptované i další dvě děti.

Anna je neklidná, vzteklá, agresivní a ve škole ubližuje dětem. Ve vzteku roztrhala i žákovskou knížku a sešity. Ve škole ji nezvládají.

V rodině je rivalita s nevlastní sestrou o přízeň matky. Dle psychologa zde jde o disharmonický vývoj osobnosti. Výchovné potíže v rodině na základě nejednotného přístupu k dětem.

Karin (nar. 1995)

Matka pracovala jako soudní vykonavatelka, nyní je závislá na alkoholu a automatech. Prodělala protialkoholní léčení, střídá partnery a je bez zaměstnání. Otec je zaměstnán. Karin má mladší sestru, která žije u matky.

Dívka má problémy s rodiči. Bydlela u otce se sestrou a když se matka vrátila k otci, Karin si sama zažádala o umístění do DD.

Od otce několikrát utekla, na jednom útěku byla i několik dní. Byla přivedena policií.

Osobnost je emočně deprivovaná, infantilní, rodinné prostředí výrazně nefunkční a objevuje se i disharmonický vývoj.

2) Děti z úplných rodin (kontrolní skupina)

Jaroslav H. (nar. 1994)

Matka je středoškolačka a pracuje jako provozní. Otec je vyučený a je zaměstnaný u bezpečnostní agentury. Manželské soužití je bez výraznějších konfliktů, matka je časově hodně vytížená kvůli práci.

Jarda má starší sestru, která je ve škole velmi úspěšná. Byla oceněna za poezii i povídky. Chodí na střední školu.

Jarda je prospěchově spíše průměrný a žárlí na sestřiny úspěchy. Snaží se vůči ní prosazovat silou. Mezi sourozenci je přesto pevná vazba.

Pavel H. (nar. 1998)

Matka pracuje jako učitelka. Otec je středoškolák a pracuje na finančním úřadě. Žijí na vesnici a je zde úzký kontakt s prarodiči, kteří odmalička pomáhali s výchovou.

Má dva bratry, z nichž jeden dokončil vysokou školu, druhý ještě studuje. Ve 3. třídě mu byla zjištěna dyskalkulie a dysortografie. Je citlivý, pečlivý a velký čtenář.

Lukáš B. (nar. 1994)

Matka pracuje jako prodavačka a otec je vyučený. Lukáš má mladší sestru, která chodí do mateřské školy. U chlapce se objevila enuréza – byl šikanovaný spolužákem. Nyní je ve škole dobře adaptovaný, trápí ho časté angíny a učí se průměrně.

Martin P. (nar. 1998)

Matka pracuje jako účetní, otec má vysokou školu a pracuje jako vyšetřovatel u kriminální policie. Manželství je spokojené. Všichni jsou sportovně založení. Martin je úspěšný karatista. Má staršího bratra Luďka. Chodí spolu na jazykovou školu. Mají hodně kamarádů.

Martin měl ve škole problémy s diktáty. Byla u něj zjištěná dysortografie. Školu prozatím dobře zvládá a chce být policista jako táta.

Ladislav B. (nar. 1997 – bratr Barbory B.)

Oba rodiče pracují jako lékaři. Matka je praktická lékařka a otec je kardiolog. Oba jsou velmi pracovně vytížení. Hodně cestují.

Starší sestra je na jazykové škole premiantka. Láďa se zajímá o historii, sám navrhuje a lepí modely středověkých hradů, píše povídky s detektivní tematikou.

Veronika P. (nar. 1993)

Matka je středoškolačka, pracuje v pekárně, otec pracoval jako mistr na stavebním učilišti, nyní je v předčasném důchodu pro zdravotní potíže. Dva starší bratři Veroniky žijí už samostatně, mimo primární rodinu. Jsou s ní však pravidelně v kontaktu.

Veronika žije s rodiči v malém městečku. Je ctižádostivá, učí se dobře a chtěla by být zdravotní sestra. Je společenská, navštěvuje různé zájmové kroužky, sleduje módní trendy.

Lucie F. (nar. 1998)

Matka je vyučená, pracovala jako šička, nyní je na mateřské dovolené. Otec pracuje ve stavební firmě jako tesař. Kvůli pracovním zakázkám bývá často celý týden mimo domov. Rodiče bydlí na vesnici v rodinném domku.

Lucie má dva mladší bratry. Jeden z bratrů má potíže se srdcem.

Lucie je velmi kamarádká, starostlivá, miluje všechna zvířátka. Učí se průměrně, ve školním kolektivu si zpočátku hůře zvykala.

Barbora B. (nar. 1994, sestra Ladislava B.)

Matka pracuje jako soukromá praktická lékařka, otec je kardiolog. Pracovní vytížení obou je značné, otec si navíc rozšiřuje profesní specializaci, což je značně časově náročné. Společně strávený čas je vzácností a přesouvá se na víkendy.

Všichni se navíc intenzivně věnují svým zájmům, hodně také cestují.

Barbora má mladšího bratra, který se učí na jazykové základní škole a zajímá se o historii.

Barbora se vždy učila velmi dobře, nyní studuje v sekundě na gymnáziu. Je velmi pečlivá a důsledná, zajímá ji příroda, tíhne ke zvířatům a ráda čte.

Jana H. (nar. 1995)

Matka je středoškolačka, pracuje v květinářství. Otec je vyučený, zaměstnaný jako řidič autobusu. Soužití je dlouhodobě spokojené.

Jana má staršího bratra, který ukončil vysokou školu a pracuje v Praze. Sestru podporuje a pomáhá jí s učením. Jana se čtyři roky věnuje modernímu tanci, povahou je spíše samotářská. V učení je Jana dobrá, chtěla by studovat střední školu a přemýšlí o konzervatoři.

Ivana P. (nar. 1992)

Matka je středoškolačka, pracuje ve směnném provozu u českých drah. Otec je vyučený a pracuje jako nástrojař v dílnách Českých drah. Žijí na vesnici společně s rodiči otce. Matka se věnuje domácnosti a zahradě, otec je vášnivý rybář.

Ivana má mladší sestru, která se učí velmi dobře a hodně tíhne k otci (rybaření je jejich společným zájmem). Ivaně šlo učení hůře. V dětství byla často nemocná. Je praktičtějšího založení. Baví ji vaření a ruční práce. Učí se na kuchařku a v učení je spokojená.

